

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

NEDEN ÖNEMLİ | BİRİNCİ İNTİFADA

1987: Filistin Meselesinin Seyrini Değiştiren
İntifada

ODAP
Dünyayı Okumak İçin...

1.Giriş

Tarihte bazı olaylar, meydana geldikleri günün sınırlarını aşarak kendilerinden sonraki gelişmelerin yönünü değiştirebilir. Birinci İntifada da bu tür bir kırılma noktasıdır. 8 Aralık 1987'de Gazze Şeridi'nde başlayan ve kısa sürede Batı Şeria'ya yayılan kitlesel ayaklanma, yalnızca işgale karşı gelişen bir protesto dalgası değildi. Filistin toplumunda yıllardır biriken siyasi, ekonomik ve toplumsal gerilimleri görünür hale getiren; Filistinli aktörlerin siyasal konumunu değiştiren ve İsrail-Filistin meselesinin uluslararası alandaki ele alınış biçimini dönüştüren bir dönüm noktasıydı.

Ancak Birinci İntifada'yı yalnızca 8 Aralık 1987'de meydana gelen bir olayın ardından başlayan protestolar üzerinden okumak, bu kırılma noktasının tarihsel ağırlığını eksik bırakır. İntifada'nın ortaya çıkışı,

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

yaklaşık yirmi yıldır devam eden işgalin yarattığı koşulların, başarısız siyasi girişimlerin ve Filistin toplumunda giderek derinleşen hoşnutsuzluğun bir sonucuydu. 1967 Arap-İsrail Savaşı'nın ardından Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze Şeridi'nin İsrail kontrolüne girmesiyle başlayan yeni dönem, Filistinlilerin günlük yaşamını doğrudan etkileyen uzun süreli bir siyasi ve toplumsal gerçeklik oluşturmıştı. Bu nedenle 1987, bir başlangıçtan çok, yıllar boyunca biriken gerilimin görünür hale geldiği andı.

İntifada'nın önemi yalnızca sokaklarda yaşanan çatışmalarla da sınırlı değildi. Grevlerden boykotlara, kitlesel gösterilerden yerel örgütlenmelere kadar farklı direniş biçimleri, Filistin toplumunun geniş kesimlerini hareketin içine çekti. Aynı dönemde Hamas'ın ortaya çıkması, Filistin siyasetinde yeni bir aktörün yükselmesine yol açarken, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

de siyasi ve diplomatik yaklaşımını yeniden değerlendirmesine neden oldu. Böylece 1987'de başlayan toplumsal hareket, kısa sürede yalnızca İsrail'in işgal politikalarına karşı bir tepki olmaktan çıkarak Filistin siyasetinin geleceğini etkileyen daha geniş bir dönüşümün parçası haline geldi.

Daha önemlisi, Birinci İntifada'nın etkileri 1980'lerin sonuyla sınırlı kalmadı. 1988'de Filistin siyasetindeki değişimler, 1991 Madrid Konferansı ve 1993 Oslo Anlaşmaları'na uzanan diplomatik sürecin zeminini hazırladı. Sonraki yıllarda İkinci İntifada'nın başlaması, Hamas-Fetih ayrışması, Gazze'deki siyasi bölünme ve iki devletli çözüm tartışmalarının yeniden şekillenmesi de 1987'nin yarattığı dönüşümden bağımsız değerlendirilemez.

Bu nedenle Birinci İntifada'yı anlamak, yalnızca 1987'de

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

ne olduğunu anlamak değildir. Asıl mesele, 1987'nin Filistin meselesinde neyi değiştirdiğini ve o değişimin neden bugün hâlâ devam eden siyasi denklemin bir parçası olduğunu ortaya koymaktır. Bunun için önce İntifada'nın başladığı güne değil, o günü mümkün kılan yaklaşık yirmi yıllık tarihsel birikime bakmak gerekir.

2.İntifada'ya Giden Yol: 1987'yi Hazırlayan Yirmi Yıl

Birinci İntifada'nın ortaya çıkışını anlamak için 1987'ye doğrudan gitmek yeterli değildir. Çünkü İntifada, belirli bir günde aniden ortaya çıkan bir toplumsal patlama değil, Filistin topraklarında yıllar boyunca biriken siyasi ve toplumsal gerilimlerin sonucuydu. Bu birikimin anlaşılabilmesi için önce 1948'in yarattığı dönüşüme, ardından 1967'de ortaya çıkan yeni bölgesel düzene bakmak gerekir.

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

1948'de İsrail Devleti'nin kurulması ve ardından yaşanan savaş, Filistinlilerin kitlesel biçimde yerlerinden edilmesine ve geniş bir mülteci nüfusunun ortaya çıkmasına yol açtı. Filistin meselesi böylece yalnızca bir toprak anlaşmazlığı olmaktan çıkarak, yerinden edilme, mültecilik ve siyasi temsil sorunlarını da içeren çok katmanlı bir meseleye dönüştü. Ancak 1987'ye giden yolu asıl biçimlendiren gelişme, 1967 Arap-İsrail Savaşı oldu.

Haziran 1967'de gerçekleşen Altı Gün Savaşı'nın ardından İsrail Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze Şeridi'nin kontrolünü ele geçirdi. Böylece Filistinlilerin önemli bir bölümü, doğrudan İsrail askeri yönetiminin bulunduğu bir ortamda yaşamaya başladı. Bu durum, Filistin meselesinin niteliğini de değiştirdi. 1948'in ardından temel meselelerden biri Filistinlilerin yerinden edilmesi ve devlet kurma talepleriyle, 1967 sonrasında

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

işgal ve bu işgalin günlük hayata yansıması giderek daha merkezi hale geldi.

İşgalin devam ettiği yaklaşık yirmi yıllık dönemde Filistinlilerin gündelik yaşamı üzerinde çeşitli idari ve güvenlik kısıtlamaları oluştu. Hareket özgürlüğüne yönelik uygulamalar, siyasi faaliyetlerin sınırlandırılması, tutuklamalar, ekonomik bağımlılık ve İsrail yerleşimlerinin genişlemesi, Filistin toplumunda giderek daha güçlü bir hoşnutsuzluk yarattı. Batı Şeria ve Gazze'nin İsrail ekonomisiyle kurduğu asimetric ilişki de bu hoşnutsuzluğun önemli unsurlarından biriydi. Özellikle Gazze'de yüksek nüfus yoğunluğu, işsizlik ve ekonomik kırılmalık, toplumsal gerilimi daha görünür hale getirdi.

Bu dönemde Filistinlilerin siyasi talepleri de yalnızca bölgedeki devletlerin politikaları üzerinden

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

şekillenmiyordu. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), Filistin siyasi hareketinin temel aktörlerinden biri haline gelirken, işgal altındaki topraklarda yaşayan yeni kuşakların deneyimi de siyasi bilincin dönüşmesinde etkili oldu. 1967 sonrasında doğan ve büyüyen gençler için işgal artık uzak bir siyasi mesele değil, doğrudan günlük hayatın parçasıydı. Bu kuşak, önceki nesillerin yaşadığı 1948 ve 1967 travmalarını miras alırken, kendi hayatlarını belirleyen siyasi koşullarla da doğrudan karşı karşıya kaldı.

1980'lere gelindiğinde bu durum daha da belirginleşti. İsrail'in yerleşim politikalarının devam etmesi, Filistinlilerin siyasi taleplerine yönelik baskılar ve ekonomik sorunlar toplumdaki memnuniyetsizliği artırırken, Arap dünyasındaki gelişmeler de Filistin meselesinin bölgesel konumunu değiştirdi. Özellikle Mısır'ın İsrail ile 1979'da barış anlaşması imzalaması ve 1982'de İsrail'in Lübnan'a müdahalesi, FKÖ'nün

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

bölgedeki hareket alanını önemli ölçüde etkiledi. FKÖ'nün 1982'de Lübnan'dan çıkarılmasıyla örgütün liderlik merkezi Tunus'a taşındı. Böylece işgal altındaki Filistin toprakları ile dışarıdaki Filistin siyasi liderliği arasındaki mesafe daha da belirginleşti.

Bu mesafe önemli bir siyasi boşluk oluşturdu. Filistin toplumunun günlük sorunları doğrudan işgal altındaki topraklarda yaşanırken, Filistin siyasi hareketinin ana liderliği bölgenin dışında bulunuyordu. Bu durum, yerel düzeyde yeni örgütlenme biçimlerinin gelişmesine ve toplumun kendi içinden gelen siyasi aktörlerin önem kazanmasına zemin hazırladı.

Dolayısıyla 1987'ye gelindiğinde Filistin toplumunda tek bir nedene indirgenemeyecek bir gerilim birikmişti. İşgalin sürekliliği, ekonomik ve sosyal sorunlar, siyasi temsil konusundaki belirsizlik, yerleşimlerin genişlemesi ve Filistinli genç kuşakların giderek artan siyasi

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

farkındalığı aynı zeminde birleşiyordu. İntifada'nın ortaya çıkmasını sağlayan koşul tam da bu birikimdi.

Bu nedenle 8 Aralık 1987'de yaşanan olay, tek başına İntifada'nın nedeni olarak görülmemelidir. O gün meydana gelen gelişme, uzun süredir biriken toplumsal öfkenin harekete geçmesini sağlayan kıvılcım oldu. Asıl soru artık bu kıvılcımın ne olduğu değil, neden bu kadar hızlı ve geniş bir yangına dönüştüğüdür.

3. Kıvılcım: 8 Aralık 1987 ve İntifada'nın Başlangıcı

8 Aralık 1987'de Gazze Şeridi'nin Cibaliye Mülteci Kampı yakınlarında meydana gelen trafik kazası, uzun süredir biriken toplumsal gerilimin açığa çıkmasını sağlayan olay oldu. İsrail askerlerini taşıyan bir aracın Filistinli işçileri taşıyan bir araca çarpması sonucunda dört Filistinli hayatını kaybetti. Olayın ardından bunun kasıtlı bir saldırı olduğuna ilişkin söylentiler yayıldı ve

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

ertesi gün düzenlenen cenazeler kısa sürede kitlesel protestolara dönüştü. Ancak burada belirleyici olan kazanın kendisinden çok, toplumda zaten mevcut olan tepkinin bu olayla birlikte kolektif bir harekete dönüşmesi idi.

Gösteriler önce Gazze'de yayıldı, ardından Batı Şeria ve Doğu Kudüs'e sıçradı. Böylece birkaç gün içerisinde farklı şehirleri, mülteci kamplarını ve toplumsal kesimleri kapsayan geniş çaplı bir direniş ortaya çıktı. İntifada'nın dikkat çekici yönlerinden biri, başlangıçta belirli bir merkezden yönetilen klasik bir ayaklanma biçiminde gelişmemesi idi. Gençler, öğrenciler, işçiler, kadınlar ve yerel topluluklar farklı biçimlerde harekete katıldı. Protestoların yanında grevler, boykotlar, ticari faaliyetlerin durdurulması ve sivil itaatsizlik eylemleri de direnişin araçları haline geldi.

Bu nedenle Birinci İntifada'yı yalnızca taş atan gençlerin

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

İsrail askerleriyle karşı karşıya geldiği görüntüler üzerinden değerlendirmek eksik kalır. Hareketin asıl gücü, gündelik hayatın farklı alanlarını siyasi bir mücadele alanına dönüştürebilmesinden kaynaklanıyordu. Filistinliler, ekonomik ve toplumsal yaşam üzerindeki kolektif etkilerini kullanarak işgale karşı kendi siyasal iradelerini görünür kılmaya çalışıyordu. Bu durum, Filistin toplumunun pasif bir çatışma tarafı değil, kendi siyasi taleplerini doğrudan ortaya koyabilen bir aktör olduğunu gösterdi.

4. İntifada'nın Siyasi Sonuçları: Filistin Siyasetinde Yeni Bir Dönem

İntifada büyüdükçe bunun yalnızca İsrail'in işgal politikalarına karşı bir halk hareketi olmadığı ortaya çıktı. Hareket, Filistin siyasetinin yapısını da değiştirmeye başladı. İşgal altındaki topraklarda yaşayan Filistinlilerin kendi gündemlerini ve direniş biçimlerini

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

belirlemesi, Tunus'ta bulunan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün siyasi liderliği ile sahadaki toplum arasındaki ilişkiyi yeniden şekillendirdi. İntifada'nın oluşturduğu yerel siyasi yapıların koordinasyonu, Filistin toplumunda yeni bir örgütlenme kapasitesinin ortaya çıktığını gösterdi.

Aynı dönemde Hamas'ın ortaya çıkması ise Filistin siyasetindeki dönüşümün başka bir boyutunu oluşturdu. Hamas, Birinci İntifada'nın başlamasından hemen sonra Gazze'de Müslüman Kardeşler çevresinden doğarak Filistin siyasi hareketine farklı bir ideolojik ve örgütsel çizgi getirdi. İntifada Hamas tarafından başlatılmamıştı; ancak İntifada'nın yarattığı siyasi ortam, hareketin kısa sürede etkili bir aktöre dönüşmesine uygun bir zemin hazırladı. Böylece Filistin siyasetinde FKÖ'nün seküler ve milliyetçi çizgisi ile Hamas'ın İslami ve direniş merkezli yaklaşımı arasında ilerleyen yıllarda giderek derinleşecek bir ayrışmanın temelleri atıldı.

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

İsrail'in İntifada'ya güvenlik merkezli müdahalesi ise hareketin uluslararası boyutunu güçlendirdi. Ölümler, yaralanmalar, tutuklamalar ve işgal altındaki topraklardaki yaşam koşulları uluslararası kamuoyunun dikkatini daha yoğun biçimde Filistin meselesine yöneltti. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Aralık 1987'de kabul ettiği 605 sayılı karar da bu dönemde işgal altındaki Filistin topraklarındaki sivillerin güvenliği ve uluslararası hukuk konusundaki tartışmaların uluslararası düzeye taşındığını gösteriyordu.

Böylece 1987'nin yarattığı değişim iki yönlü ilerledi: Filistin toplumu içeride daha görünür ve örgütlü bir siyasi aktöre dönüşürken, Filistin meselesi dışarıda daha güçlü bir diplomatik gündem haline geldi.

ODAP
Dünyayı Okumak İçin...

5. İntifada'dan Oslo'ya Diplomasi

İntifada'nın belki de en önemli sonuçlarından biri, Filistin meselesinin yalnızca güvenlik ve askeri mücadele üzerinden sürdürülemeyeceğini daha açık biçimde ortaya koymasıydı. Filistin toplumunun geniş kesimlerini kapsayan hareket, mevcut statükonun sürdürülebilir olmadığını hem İsrail'e hem de uluslararası topluma gösterdi. Bu süreç, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün de siyasi stratejisini yeniden değerlendirmesine zemin hazırladı.

1988'de Filistin Ulusal Konseyi'nin bağımsızlık ilanı ve 1967 sınırları temelinde bir Filistin devleti fikrini öne çıkarması, bu siyasi dönüşümün önemli göstergelerinden biriydi. Böylece İntifada'nın sokaklardaki toplumsal baskısı, giderek diplomatik bir arayışa dönüşmeye başladı. 1991 Madrid Konferansı bu dönüşümün önemli

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

aşamalarından biri olurken, iki yıl sonra İsrail ile FKÖ arasında imzalanan Oslo Anlaşmaları, bu sürecin en somut sonucu olarak ortaya çıktı.

Ancak burada önemli bir çelişki vardı. İntifada, Filistin meselesini uluslararası siyasetin merkezine taşımayı ve tarafları müzakereye yaklaştırmayı başarmış olsa da, Oslo süreci çatışmanın temel meselelerini tamamen çözemedi. Kudüs'ün statüsü, sınırlar, yerleşimler, mülteciler ve güvenlik gibi sorunlar sonraki müzakerelere bırakıldı. Böylece 1987'de başlayan siyasi dönüşüm, kalıcı bir çözüm üretmek yerine yeni bir müzakere döneminin kapısını açtı.

6.1987'den Bugüne Kırılmanın değişimi

Birinci İntifada'nın 1990'ların başında sona ermesi, yarattığı siyasi sonuçların da sona erdiği anlamına

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

gelmedi. Tam tersine, İntifada'nın açtığı siyasal süreç sonraki yıllarda Filistin meselesinin temel dinamiklerinden biri olmaya devam etti. Oslo sürecinin yarattığı beklentilerin karşılanamaması, yerleşimlerin devam etmesi ve nihai statü meselelerinin çözülmemesi, 2000 yılında İkinci İntifada'nın başlamasına giden ortamın unsurları arasında yer aldı.

Daha sonraki yıllarda Hamas ile El Fetih arasındaki siyasi rekabetin derinleşmesi ve 2007'den itibaren Gazze ile Batı Şeria'da farklı siyasi yönetimlerin ortaya çıkması, Filistin siyasetindeki bölünmeyi kalıcılaştırdı. Bu bölünme, İsrail-Filistin çatışmasının çözümünü zorlaştıran başlıca siyasi sorunlardan biri haline geldi. Dolayısıyla 1987'de ortaya çıkan yeni siyasi aktörler ve yeni mücadele biçimleri, sonraki on yıllarda Filistin meselesinin yapısını belirlemeye devam etti.

Bugün Filistin meselesi yeniden uluslararası siyasetin

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

merkezinde yer alırken, Birinci İntifada'nın mirası hâlâ tartışılmaktadır. Çünkü 1987, Filistinlilerin yalnızca çatışmanın tarafı değil, kendi siyasi geleceklerini şekillendirmeye çalışan kolektif bir aktör olduğunu güçlü biçimde ortaya koydu. Aynı zamanda Filistin meselesinin askeri yöntemlerle tek başına çözülemeyeceğini ve siyasi temsil, toprak, güvenlik ve kendi kaderini tayin gibi meselelerin birbirinden ayrı düşünölmeyeceğini gösterdi.

7.Sonuç: Neden Bir Kırılma Noktası?

Birinci İntifada'nın tarihsel önemi, yalnızca 1987'de başlayan bir ayaklanma olmasından kaynaklanmaz. Asıl önemi, Filistin meselesinin sonraki seyrini değıştiren bir dizi gelişmeyi aynı anda tetiklemesidir. İşgal altında yaşayan toplumun kitlesel biçimde harekete geçmesi, Filistin siyasetinde yeni aktörlerin ortaya çıkması, FKÖ'nün diplomatik yaklaşımının değışmesi ve İsrail-

ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

Filistin meselesinin uluslararası gündemde daha güçlü biçimde yer alması, 1987'nin yarattığı dönüşümün parçalarıydı.

Bu nedenle Birinci İntifada'yı yalnızca geçmişte kalmış bir halk ayaklanması olarak görmek yanıltıcıdır. 1987, Filistin meselesinde eski dengelerin sürdürülemez hale geldiği ve yeni siyasi dinamiklerin ortaya çıktığı bir eşikti. İntifada sona erdi, ancak onun ortaya çıkardığı sorular sona ermedi. Oslo'dan İkinci İntifada'ya, Filistin siyasetindeki bölünmeden bugün devam eden iki devletli çözüm tartışmalarına kadar uzanan süreç, 1987'nin açtığı dönemin farklı biçimlerde devam ettiğini gösteriyor.

Birinci İntifada'nın en kalıcı mirası belki de burada yatıyor: Bir olayın tarihte kırılma noktası olması, her şeyi değiştirmesi değil; kendisinden sonra artık hiçbir şeyin eskisi gibi ilerleyemeyeceği yeni bir siyasi zemin yaratmasıdır. 1987, Filistin meselesinde tam olarak

ODAP
Dünyayı Okumak İçin...

böyle bir eşik oluşturmıştır.

Semanur KAHRAMAN
ODAP Stajyeri

